

2. Naše společná pravidla

CÍL BLOKU

V mateřské škole je důležité rozlišovat mezi žádoucím a vhodným jednáním a naopak nežádoucím a nevhodným. Zatímco to první vytváří pozitivní klima, v němž se děti ve školce cítí dobře, bezpečně a jistě, to druhé přátelské prostředí poškozují a narušuje pocit bezpečí.

Proto hned na začátku školního roku stanovte společně s dětmi pravidla soužití ve třídě. Chování podle pravidel pak s dětmi trpělivě nacvičujte a k dohodnutým zásadám se vracíte podle potřeby po celý školní rok. Takové chování vyžadujete především vy, ale zároveň děti učíte, aby i ony samy dokázaly posoudit situaci a požadovat na druhých dodržování pravidel.

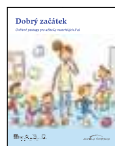
- [kapitola IV. Soužití ve třídě. Budování důvěry, vztahů a komunikace](#), str. 35–42.
- [přílohová část knihy: příloha č. 6](#), str. 104.

Vhodné chování a jednání je chválené a oceňované.

- [kapitola V. Uznání. Povzbuzení a chvála dítěte – zejména část: Pozornost, uznání, povzbuzování a konstruktivní chvála](#), str. 45–48,
- [kapitola VI. Odpovědnost. Podpora vhodného chování – zejména část: Podpora pozitivního chování](#), str. 58–60,
- [přílohová část knihy: příloha č. 9 a 11](#), str. 107–110 a str. 114.

Ke zvládnutí nevhodného chování slouží několik strategií: přehlížení, přesměrování pozornosti, upozornění na důsledky, oddechový čas.

- [kapitola VI. Odpovědnost. Podpora vhodného chování – zejména část: Přehlížení](#), str. 60–63,
- [kapitola VII. Řešení problémů a konfliktů ve třídě](#),
- [přílohová část knihy: přílohy č. 12–14](#), str. 115–118.

ČASOVÝ ROZVRH BLOKU

Září – říjen, průběžně se k tomuto bloku vracet v průběhu celého roku cca 1x týdně.

A) DENNÍ RITUÁLY, SOCIÁLNÍ UČENÍ A MODELOVÁNÍ JEDNÁNÍ

Pravidla soužití ve třídě

Společně dohodnutá pravidla provázejí třídu po celou dobu školní docházky. Na začátek doporučujeme **pět zásad**, které se týkají komunikace a chování:

- Pozorně posloucháme toho, kdo právě mluví.
- V místnosti mluvíme tichým hlasem.
(Časem můžeme pravidlo rozvést: mluvíme zdvořile a vždy mluví jen jeden.)
- Díváme se na paní učitelku, když hovoří.
- Ruce ponecháváme v klidu.
- V místnosti chodíme pomalu.

Pravidla jsou stručná, aby byla dětem jasná a srozumitelná. Zásady formulujte vždy kladně, protože kladná věta směřuje k žádoucímu chování. Nepoužívejte zákazy, jen byste tak upozornili na to nežádoucí.

Pravidla v podobě piktogramů vystavte ve třídě na viditelném místě, aby je děti měly stále na očích. Jakmile je některé dítě poruší (například běhá po třídě), hned ho můžete upozornit a usměrnit poukázáním na piktogram.

Nová pravidla dětem představte v ranním kruhu s maňásky a také je zde v následujících dnech opakujte, znovu je připomínejte a nacvičujte (situační učení – viz dále).

Oceňování a chválení

V posilování žádoucího chování a jednání dětí hrají zvláště důležitou roli konstruktivní chvála a oceňování. Po celý den děti sledujte a kdykoli je to možné, **pochvalte každé za to, co právě udělalo dobře**. Je potřeba si uvědomit, že nechválíte jen za výsledek (namalovaný

obrázek), ale za **všechny drobné činy a snahu** (usmál se na kamaráda, jde zvolna po třídě, dívá si vám do očí, když spolu mluvíte, pozorně poslouchá, co mu říkáte apod.).

Chvála je **vždy konkrétní**, tudíž vždy vyslovíte, zač dítě oceňujete (Řeknete „*jsem ráda, že jdeš ve třídě pomalu*“ namísto nevhodného „*ty jsi šikovná*“.) **Opakovanou pochvalou** za drobnosti dítě opakovaně ujišťujete, že se chová dobře.

Tím, že děti chválíte a oceňujete jejich správné chování a jednání, **modelujete komunikaci dětí**, které si tak zvyknou všimnout si toho pozitivního na druhém, a dokáží se brzy vzájemně pochválit.

Výzkumy ukazují³, že speciálně u dětí, které nemají z mimoškolního prostředí upevněné správné návyky, lze chválením jakožto pedagogickou strategií dosáhnout výrazného posunu k vhodnému chování. Studie zkoumající metody posílení vnitřní motivace poukazují na to, že děti, jimž se často dostává pozitivní pozornost od rodičů a učitelů, mají větší sebevědomí, sebedůvěru a také motivaci učit se, pozitivněji přistupují k ostatním a bývají mezi dětmi oblíbené. Velmi brzy se naučí důvěřovat svým schopnostem a vnitřní motivaci k překonání překážek nalézají nezávisle na externích pobídkách.

Oddychový čas

Metoda oddychového času⁴ se používá jako krajní řešení v případě, kdy nelze zvládnout nevhodné chování dítěte jinými prostředky. Typická je její aplikace v případě agresivního a nezvladatelného chování. Můžete po ní ale sáhnout i tehdy, kdy se dítě učí novému chování a opakovaně ignoruje třídní pravidla chování.

Oddychový čas je extrémní forma přehlížení, kdy je dítě na krátkou dobu odpojeno od všech zdrojů pozitivní podpory a je mu odeprána pozornost dětí i učitelů. A jak výzkumy⁵ potvrzují, na rozdíl od kritizování, plísňení, výčitek, ironie či zesměšňování dítěte, které ke změně chování ve skutečnosti vůbec nevedou, nýbrž pouze upevňují nevhodný vzorec chování dítěte, je oddychový čas skutečně efektivní metoda při odstranění nežádoucího chování. Dítě je zvyklé „zlobením“ opakovaně přitahovat vaši pozornost a pozornost ostatních, takže se ve třídě dostává do centra pozornosti a kompenzuje si tak odmítání a nepřijetí z domova, případně jiné potíže při socializaci s vrstevníky.

Metodou oddychového času zastavíte nežádoucí činnost dítěte a odvedete ho z problémové situace pryč. Vyloučení by nemělo trvat déle než pět minut. Poté můžete dítěti dovolit, aby se opět zapojilo do činnosti. Co nejdříve (do půl minuty po jeho návratu) najděte příležitost k pochvale. Ukážete mu tak, že ho máte rádi – přijímáte ho jako osobu, ale neschvalujete jeho konkrétní špatné chování. Pochvalou a pozorností v dítěti opět upevníte správné návyky.

Oddychový čas je třeba dětem dopředu vysvětlit a nacvičovat ho s nimi – viz situační učení.

Tuto metodu ovšem není nutné zavádět vždy. V řadě tříd, které pracují s metodikou Dobrý začátek, se nepoužívá. Je však vhodným řešením některých případů nevhodného chování.

3) Cameron, J. and Pierce, W. D. Reinforcement, reward, and intrinsic motivation a meta-analysis, Review of Educational Research, 64, 1994, str. 363–423.

4) Time out – oddychový čas – z anglického originálu, znamená tichá oddychová chvílka, která následuje jako výchovné opatření, pokud dítě výrazně porušuje pravidla, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/time-out>, <http://www.growingupgreat.com/html/handouts/timeout.htm>

5) Carolyn Webster-Stratton, How to Promote Children's Social and Emotional Competence, str. 155

B) SITUAČNÍ UČENÍ PROSTŘEDNICTVÍM VELKÝCH MAŇÁSKŮ

Pravidla medvěda Caleba

Pro menší, dvou- až tříleté děti, je možné použít pravidla medvěda Caleba:

- Caleb je velmi starý a moudrý medvěd. Žije v lese a spí v košíku. Je dobrý kamarád všech dětí a pomáhá jim vždy, když se cítí smutné. Často navštěvuje třídu, aby si s dětmi popovídal a zeptal se jich, jak se jim daří a jak pokročily – je to pro ně příležitost povědět mu, co se na setkání naučily nového.
- Caleb představí třídní pravidla a vysvětlí, proč jsou takové zásady potřebné.

Přinesete spícího medvěda v košíku. Je slyšet, jak Caleb chrápe.

Vy: „Děti, medvěd Caleb spí v košíku. Slyšíte to? (Ozývá se chrápání.) Zkusíme medvěda probudit?“

Děti: „Ano, ano.“

Vy (zlehka zaklepete na košík): „Calebe?...probud' se.“ (Chrápání pokračuje.)

Chcete někdo zkusit Caleba probudit? Vidím, jak trpělivě se hlásíte. Kdo se hezky hlásí ...Kubíku?“

Jakub (přijde a klepe na koš): „Calebe, probud' se.“

Pomalou vyndáte medvěda z košíku.

Caleb: „Ahoj děti, rád vás vidím.“

Obejdete s Calebem kolečko. Každé dítě si podá s medvědem ruku na pozdrav.

Vy: „Děti, dnes si budeme povídat o pravidlech. Medvěd Caleb vám představí pravidla, která platí v lese.“

Caleb: „Ano, velmi rád vám povím, jaká máme v lese pravidla. Pravidlo č. 1 zní ‚Drž se blízko maminky‘.“

Vy (ukážete dětem obrázek znázorňující pravidlo): „Proč v lese potřebujeme tohle pravidlo?“

Děti: „Abychom se neztratily a byly v bezpečí.“

Caleb: „Správně, když se držíš maminky, neztratíš se. Pravidlo č. 2 zní ‚Ber do pusinky jen to, co maminka dovolí‘.“

Vy (ukážete dětem obrázek znázorňující pravidlo): „Proč v lese potřebujeme tohle pravidlo?“

Děti: „Abychom nesnědly něco špatného a nebolelo nás břicho?“

Caleb: „Správně, když budeš poslouchat maminku a dávat do pusinky jen to, co maminka dovolí, nesníš nic špatného. Pravidlo č. 3 zní ‚Drž se blízko země‘.“

Vy (ukážete dětem obrázek znázorňující pravidlo): „Proč v lese potřebujeme tohle pravidlo?“

Děti: „Abychom nespadly ze stromu?“

Caleb: „Správně, nepolezeš vysoko na strom, a tak budeš v bezpečí. Pravidlo č. 4 zní ‚Jdi spát do košíku, když maminka řekne‘.“

Vy (ukážete dětem obrázek znázorňující pravidlo): „Proč v lese potřebujeme tohle pravidlo?“

Děti: „Abychom se dobře vyspinky?“

Caleb: „Správně, když maminka řekne, jdeme spát. To bychom byli vyspalí a odpočatí. Skvěle jsme si popovídali, ale teď už jsem strašně unavený a také bych si rád odpočinul. Chce se mi spát (zívá) ... Tak ahoj děti, zase se brzy uvidíme.“

Společně s dětmi se s Calebem rozloučíte jako v minulé lekci.

Uložíte medvěda do košíku a odnesete ho pryč.

Představení třídních pravidel

(jen vy bez maňásků)

Cílem je představit dětem základní pravidla společného soužití ve třídě, která se týkají komunikace, bezpečnosti a pohybu ve třídě. Nazýváme je **pravidla pěti**. Časem lze přidávat další, pokud pocítíte potřebu s ohledem na situaci ve třídě, ale na první týden a měsíce ve školce tyto základní zásady postačí.

Můžete tedy dětem v ranním kruhu říci:

„Děti, vzpomínáte si na Calebova pravidla? I my tady třídě bychom si měli vytvořit podobná. A jak se na vás tak dívám, vidím, že už vlastně všichni jedno z takových pravidel ovládáte. První pravidlo totiž zní ‚Dívám se na paní učitelku, když mluví‘.“
 A ukážete dětem papír s obrázkem dlaně s roztaženými prsty a znaky pěti pravidel.
 „Davide, pojď mi prosím na obrázku ukázat, o kterém pravidle teď mluvíme.“
 David ukáže na prostředníček se symbolem „oka“.
 „Děkuju, Davide, výborně jsi vybral ‚Díváme se na paní učitelku, když mluví‘. A Lucinko, pojď nám ukázat další pravidlo ‚Posloucháme, když paní učitelka mluví‘.“

Podle situace pokračujete dalšími pravidly, nebo skončíte u těchto dvou a další týden představíte následující. Více inspirace najdete dále – viz procvičování pravidel.

Nela procvičuje třídní pravidla

Nela: „Dnes ráno jsem v šatně slyšela, jak paní učitelka říkala ‚naše společná pravidla‘. To jsem nikdy neslyšela. Oč jde?“
Vy: „Opravdu? Tak my ti to spolu s dětmi rádi povíme. Ve školce máme pravidla, abychom se cítili bezpečně a bylo nám tu spolu dobře. První pravidlo zní ‚Ve třídě chodíme pomalu‘.“
 Můžete Nele a všem dětem ukázat obrázek pravidla.
Nela: „Ale co to znamená?“
Vy: „Tak já ti to předvedu. (*Vstanete a projdete se pomalu v kruhu, aby vás všechny děti viděly.*) Chceš si to také zkusit?“
Nela: „Ano.“ (*Jde pomalu v kruhu*)
Vy: „Šla jsi hezky pomalu, Nelo. Chcete si to někdo zkusit? (*Děti se hlásí.*) Vidím, jak se Anička hezky hlásí. Tak nám, Aničko, pojď ukázat, jak chodíme ve třídě pomalu. (*Anička vstane a předvede, pochválíte ji a necháte to zkusit ještě dvě tři děti.*) Takhle chodíme ve třídě, hezky jste to ukázaly.“
Nela: „A proč vlastně chodíme ve třídě takhle pomalu?“
Vy: „Pomalou chodíme proto, abychom nezakopli, neupadli a neublížili sobě ani dětem kolem nás. Třída je malinká a je nás tady hodně. Kde ale běhat můžeme? Co myslíte, děti? Vidím, jak se Honzík hezky hlásí, řekni nám to, prosím.“
Honzík: „Na hřišti, na zahradě, na louce, v lese...“
Vy: „Ano, hezky jsi to vyjmenoval, Honzíku.“
Nela: „Ale jak budu vědět, že to pravidlo ‚Ve třídě chodím pomalu‘ dodržuji?“
Vy: „Tak teď to budeme, Nelo, průběžně zkoušet a nacvičovat. Tady máme obrázek pravidla, který nám připomíná, jak máme ve třídě chodit. Dnes budeme sledovat, kdo chodí po třídě pomalu, a ten hned dostane pochvalu. Když si vy i já všimneme někoho, kdo chodí hezky zvolna, hned vyslovíme nahlas jeho jméno: ‚Kuba jde hezky pomalu‘. V pátek pak všechny děti, které budou pravidlo dodržovat, dostanou samolepku (*obrázek, omalovánky atd.*). Já si je budu poznamenávat a zítra v ranním kruhu si o tom zase budeme povídat.“

Pele nacvičuje oddychový čas

Vy: „Děti, dneska budeme mluvit o židličce na uklidnění⁶ a nacvičovat, jak na židličku jdem. Pele nám s tím pomůže. Pele, ty jen jako uhodíš Tondy za to, že ti nepůjčil hračku.“

Pele: „Ale jenom jako, protože já jinak nechci ubližovat kamarádovi.“

Vy: „Ano, jenom jako.“

Pele jde k Tondovi a strčí do něj.

Vy: „Pele, ty jsi strčil do Tondy a porušil jsi naše pravidlo (*ukazujete obrázek pravidla „ruce v klidu“*), proto si musíš jít sednout na židličku a chvíli o tom přemýšlet.“

Pele je smutný a jde si pomalu sednout na židličku.

Vy si s dětmi dál povídáte: „Pele teď bude chvíli přemýšlet o tom, co udělal, a my si ho nebudeme všimnout. Zkusíme se mezitím uklidnit, jako to dělají želvičky.“ Ukazujete dětem maňásku želvu a zkoušíte s dětmi metodu želvího krunýře.

Po chvíli zavoláte Peleho zpět.

Vy: „Pele, už se k nám můžeš vrátit.“

Pele přichází.

Vy: „Je moc hezké, jak jsi šel po třídě pomalu. My tady s dětmi zkusíme, jak se uklidnit podle želvičky Sama. Chceš si to také zkusit?“

Pele: „Ano, moc rád. (*Předvádí dětem, jak se uklidňuje.*) A budou si teď děti se mnou chtít hrát, když jsem byl na té židličce?“

Vy: „Ano, určitě budou chtít, protože ty jsi, Pele, pořád náš kamarád. Jenom se nám nelíbilo, jak jsi strčil do Tondy, ale teď už to víš a pravidlo budeš dodržovat.“

C) HRY A AKTIVITY VE TŘÍDĚ

Aktivity v návaznosti na scénky s maňásky:

Pravidla a jejich nacvičování

Každý týden v úterý představíte další pravidlo (mluvíme potichu, ruce necháváme v klidu, posloucháme, díváme se do očí). Vždy necháte nové pravidlo děti zkusit a pochválíte je za správné provedení (jako v předchozím scénáři). V průběhu týdne je budete průběžně chválit, kdykoli se zachovají správně podle pravidel. Žádoucí chování je možné také odměňovat, například samolepkami či obrázky (viz scénář Nela procvičuje pravidla).

Pravidla z domova

Několik dní poté, co jste rodičům poslali dopis o pravidlech v MŠ, je požádejte, aby doma společně s dětmi vypracovali úkol ze sešitu „Pojďme si spolu povídat“ (str. 8–15).

V ranním kruhu si s dětmi povídejte o tom, jaká pravidla mají a dodržují doma.

6) Time out chair – židlička, na kterou pošleme dítě sednout, pokud výrazně porušuje dohodnutá pravidla – zejména pokud jde o ubližování ostatním dětem a opakované neuposlechnutí pokynů učitelky

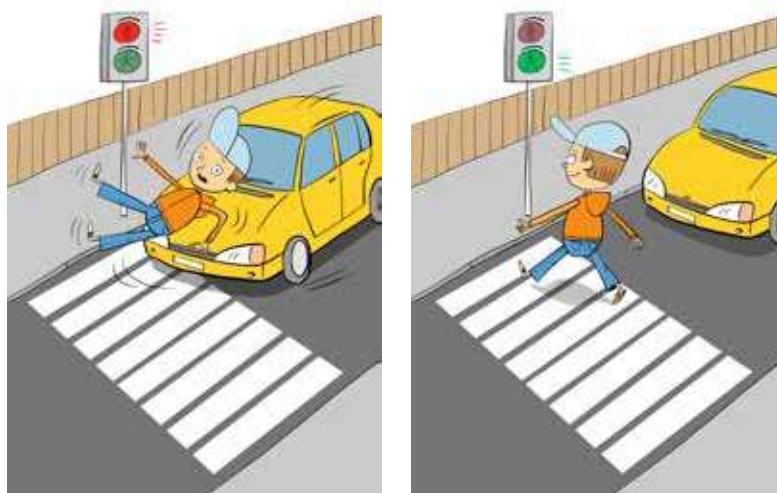
Hafíkovy hry a povídání:

Na co bychom neměli zapomenout.

Děti nejprve společně s vámi diskutují o pravidlech, která budou ve třídě dodržovat, a poté se je pokusí výtvarně zpracovat na kartičky.

Co se stane, když ...

Děti s vámi diskutují o tom, co se může stát, když poruší/nedodrží některé z pravidel. Příklady porušení/nedodržení pravidel a jejich následky můžete demonstrovat jak na klasických pohádkách, tak na skutečných příbězích ze života. K aktivitě můžete též využít ilustrované karty A4 – pravidla a debatovat s dětmi nad důsledky porušení pravidel na obrázcích (holčička, která si nečistí zoubky, chlapec, který přechází na červenou a jiné).

Žlutý box s Hafíkem:

Pexeso zaměřené na pravidla

Sada obsahuje osm protikladných dvojic. Obrázky vyjadřují, co je správně a co ne (holčička, která se tiše hlásí + holčička, která vykřikuje).

Varianty hry:

- hra u stolečku: klasická verze hry, dva a více hráčů, děti hledají dvojice protikladných obrázků;
- hra v prostoru třídy: na koberec položte dva obrázky smajlíků, ☺ a ☹, a kartičky poschovávejte po třídě. Děti je poté mohou hledat a přiřkládat k smajlíkům;
- hra v prostoru třídy: vyložte na stůl polovinu kartiček a zbytek poschovávejte ve třídě. Děti mají za úkol je najít a každou kartičku přiložit k její párové na stolečku.

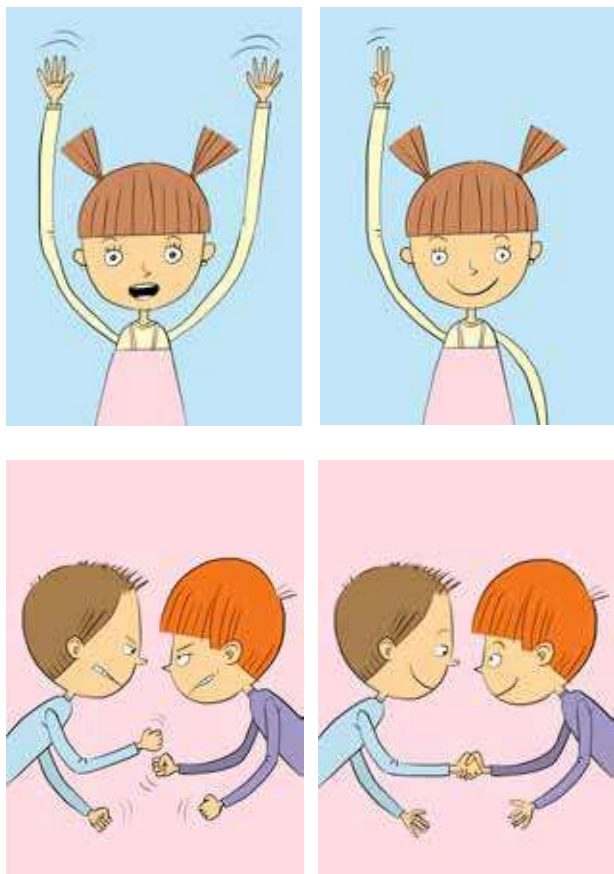
Při hře je vždy důležitý váš komentář. Poté, co děti najdou všechny kartičky, věnujte pozornost obrázkům. Povídejte si společně o pravidlech vyobrazených na kartičkách pexesa.

Například:

- Co vidíte na obrázku?
- Znáte ještě jiná pravidla, která dodržujete např. doma nebo při hře venku?
- Co se může stát, když děti pravidla nedodrží?
- Jaká pravidla platí u nás ve třídě?

Ilustrované karty

K prezentaci tematického bloku „Naše společná pravidla“ můžete v ranním kruhu využít ilustrované karty A4 – pravidla. Dětem i vám se s nimi bude dobře manipulovat. Můžete je použít podobně jako kartičky pexesa, ale nabízí se i varianta použít je jako dekoraci ve třídě. Děti si tak zafixují jejich vizuální podobu a dost možná se vás na ně budou ptát, budou hovořit o pravidlech mezi sebou nebo přímo s rodiči. I to je vaším cílem: dostat téma pravidel do centra jejich zájmu. Další možností je karty nastříhat na několik dílků a používat je jako skládačku.

D) DOPISY RODIČŮM

→ Dopis: Naše společná pravidla

→ Domácí úkol: Calebova pravidla

→ Oddychový čas

Protože jde o disciplinární opatření, je nezbytné rodiče s metodou oddychového času seznámit předem. Doporučujeme probrat s nimi toto opatření na první rodičovské schůzce při zahájení školního roku a zapracovat je do školního řádu. Jakmile je použití oddychového času ve třídě aktuální, pošlete rodičům dopis, který jim metodu připomene.